

سفارش امام زمان(عج) به شیخ صدوق در عالم رؤیا

استاد مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه ضمن بیان ماجرای تألیف کتاب ماندگار «کمال الدین و تمام النعمه» توسط شیخ صدوق(ره) در نیمه قرن چهارم هجری گفت: داستان غیبت انبیایی چون ادريس، صالح، یوسف و موسی در این کتاب آمده است.

استاد مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه ضمن بیان ماجرای تألیف کتاب ماندگار «کمال الدین و تمام النعمه» توسط شیخ صدوق(ره) در نیمه قرن چهارم هجری گفت: داستان غیبت انبیایی چون ادريس، صالح، یوسف و موسی در این کتاب آمده است.

به گزارش خبرنگار آیین و اندیشه خبرگزاری فارس، «کمال الدین و تمام النعمه» یکی از مهم‌ترین مسائلی است که درباره امام زمان عجل الله فرجه مطرح می‌شود و سؤالات بی‌شماری در این باره وجود دارد. به همین منظور گفت‌وگوی مشروحی با حجت‌الاسلام والمسلمین مهدی یوسفیان، استاد مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه قم و نویسنده کتاب‌های «امام مهدی در قرآن» و «طلوع خورشید» و «رخدادهای ظهور» و «شرایط ظهور» انجام دادیم که این هفته بخش نخست آن تقدیم خوانندگان گرامی می‌شود.

* فواید بحث درباره غیبت امام زمان(عج)

یوسفیان در ابتدای این گفت‌وگو، غیبت امام زمان(عج) را حقیقتی تلخ توصیف کرد و افزود: برای بحث درباره غیبت امام و علل آن، آثار و فواید مختلفی می‌توان بیان کرد. آشنایی با غیبت و مسایل مربوط به آن، باعث می‌شود انسان به درستی و با کمترین دغدغه فکری آن را بپذیرد. به بیان دیگر، با آرامش و اطمینان نفس با این پدیده روبه رو شده و آن را باور کند.

وی گفت: غیبت امام مهدی علیه‌السلام مانند هر پدیده دیگر، نتیجه علل و زمینه‌هایی است. با آشنایی درباره غیبت و شناخت علل آن، می‌توانیم تا حد امکان به رفع عوامل آن اقدام کنیم و با بسترسازی برای ظهور، در راستای تحقق آن گام برداریم.

یوسفیان تأکید کرد: آگاهی از مسئله غیبت و علل آن، علاوه بر حفظ اعتقادات صحیح انسان درباره امام زمان علیه‌السلام، توانایی پاسخ‌گویی به سؤالات و شبهات مخالفان و منکران حضرت را در فرد ایجاد می‌کند؛ لذا کسانی که گمان می‌کنند غیبت امام زمان علیه‌السلام امری است که اتفاق افتاده و ما نیز آن را پذیرفته‌ایم و دیگر بحث درباره آن فایده‌ای ندارد، به بیراهه رفته و اهمیت مسئله را درک نکرده‌اند.

* غیبت شخص و شخصیت امام مهدی(عج) یعنی چه؟

نویسنده و پژوهشگر مسائل مهدویت با بیان اینکه برای آشنایی با معنای غیبت امام مهدی(عج) ابتدا مناسب است با معنای لغوی این واژه آشنا شویم گفت: «غیب» کلمه‌ای است که بر مستور بودن و مخفی بودن چیزی از چشم‌ها، دلالت دارد، سپس در موارد دیگر به کار رفته؛ از جمله غیب، چیزی است که کسی جز خدا آن را نمی‌داند.

یوسفیان گفت: با توجه به معنایی که گذشت، می‌توان برای حضرت مهدی علیه‌السلام دو نوع غیبت تصویر کرد:

الف. غیبت شخص: بدین معنا که شخص حضرت و جسم او مخفی است و دیده نمی‌شود؛ بنا بر این معنا، ممکن است حضرت میان مردم باشد؛ ولی آنان، حضرت را نبینند.

ب. غیبت شخصیت: بدین معنا که شخصیت و مقام حضرت، مخفی و ناشناخته است، نه این که جسم آن بزرگوار مخفی باشد. بنا بر این معنا، ممکن است حضرت میان گروهی قرار گیرد و آنان، جسم حضرت را ببینند؛ ولی نشناسند و ندانند که این شخص همان امام مهدی علیه‌السلام است. و در هر دو معنا، پنهان بودن، لحاظ شده است.

حجت‌الاسلام یوسفیان اظهار داشت: در روایاتی که درباره غیبت امام مهدی علیه‌السلام از امامان معصوم علیهم‌السلام نقل شده، به هر دو معنا اشاره شده است. مثلاً از امام رضا علیه‌السلام نقل شده است: «لَا يُرَى جِسْمُهُ وَ لَا يُسْمَى بِاسْمِهِ»؛ جسمش دیده نمی‌شود و نامش برده نمی‌شود. در روایتی به دیده شدن ایشان توسط مردم اشاره شده است. امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: در صاحب این امر، سنت‌هایی از پیامبران وجود دارد. . . اما سنت او از یوسف، مستور و پوشیده بودن است. خداوند، بین او و خلق، حجابی قرار می‌دهد که مردم او را می‌بینند و نمی‌شناسند.

* پیشینه غیبت پیامبران گذشته باعث پذیرش غیبت امام زمان می‌شود

استاد حوزه علمیه قم با بیان اینکه غیبت فردی که راهبر و هادی انسان‌هاست و مردم برای حرکت تکاملی خود به او وابسته‌اند، از اموری است که برخلاف زندگی عادی یک انسان راهنماست، گفت: توجه به پیشینه غیبت و تحقق آن برای برخی پیامبران گذشته، باعث پذیرفتن مسئله غیبت امام مهدی علیه‌السلام می‌شود.

حجت‌الاسلام یوسفیان ادامه داد: مرحوم شیخ صدوق(ره) از علمای تراز اول شیعه که در عصر غیبت اول صغری و اوایل غیبت کبری می‌زیسته، کتابی پیرامون غیبت انبیا به نام «کمال الدین و تمام النعمه» تألیف کرده است.

* خواب دیدن شیخ صدوق و سفارش امام زمان(عج) به وی

پژوهشگر مسائل مهدویت درباره انگیزه شیخ صدوق از تألیف این کتاب گفت: شیخ صدوق در مقدمه این کتاب می‌نویسد: به دلیل حیرانی شیعیان در امر غیبت، اندوهگین بودم تا این که شبی در عالم خواب حضرت ولی عصر(عج) را دیدم که بر در خانه کعبه ایستاده است و من، با دلی مشغول و حالی پریشان، به او نزدیک شدم. آن حضرت، در چهره من نگرینت و راز درونم را دانست. بر او سلام کردم و پاسخم را داد. سپس فرمود: «چرا در باب غیبت کتابی تألیف نمی‌کنی تا اندوهت را زایل سازد؟» عرض کردم: «یا ابن رسول الله! درباره غیبت چیزهای تألیف کرده‌ام» فرمود: «نه به آن طریق. اکنون تو را امر می‌کنم که درباره غیبت، کتابی تألیف کنی و غیبت انبیا را در آن بازگویی».

از خواب برخاستم و تا طلوع فجر به دعا و گریه و درد دل و شکوه پرداختم. چون صبح دمید، تألیف این کتاب را آغاز کردم.

حجت‌الاسلام یوسفیان افزود: داستان غیبت انبیایی چون ادریس، صالح، یوسف، موسی در این کتاب آمده است و این داستان‌ها پذیرش غیبت حضرت ولی عصر را برای ما آسان می‌کند.

* برای تحمل غیبت، ائمه دین از راهکارهای مختلفی استفاده کردند

نویسنده و پژوهشگر مسائل مهدویت با بیان اینکه برخورد نامناسب مردم با حقیقت امامت اهل بیت (ع)، غیبت امام مهدی علیه‌السلام را امری اجتناب‌ناپذیر می‌کرد و پیشوایان معصوم نیز براساس علم الهی، از این رویداد تلخ آگاه بودند، گفت: برای آنکه مردم و شیعیان بتوانند به درستی با این واقعه رو به رو شده و آن را تحمل کنند، امامان علیهم‌السلام از راهکارهای متعددی استفاده کردند.

یوسفیان درباره این راهکارها گفت: موضوع ولادت مخفیانه و غیبت حضرت ولی عصر علیه‌السلام بخش زیادی از روایات مربوط با امام مهدی علیه‌السلام و مباحث مرتبط با ایشان را به خود اختصاص داده است و نکته لطیف این است که از همه امامان معصوم علیهم‌السلام درباره غیبت، روایت صادر شده است.

وی افزود: شیخ صدوق در کتاب «کمال الدین و تمام النعمه» به این اخبار اشاره کرده و احادیث هر یک از آن بزرگواران را در ابوابی جداگانه ذکر کرده است. به عنوان نمونه:

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این باره می‌فرماید: خوشا کسی که قائم اهل بیت را درک کند و در غیبت او پیش از ظهورش به امامت او معتقد باشد؛ با دوستانش دوست باشد و با دشمنانش دشمن. او، روز قیامت از رفقای من و طرف دوستی من و گرمی ترین افراد امت من نزد من است.

و امیر مومنان امام علی علیه‌السلام می‌فرماید: برای قائم ما غیبتی است که مدت‌ش طولانی است... بدانید هر کس در آن دوران در دینش استوار باشد و قلبش به واسطه طول غیبت امامش سخت نشود، روز قیامت هم رتبه من است.

* کاهش ارتباط مستقیم یکی از راهکارهای ائمه برای آماده‌سازی غیبت بود

یوسفیان درباره راهکار دیگر امامان برای آماده‌سازی امر غیبت گفت: یکی از راهکارها برای آشنایی شیعیان با مسئله غیبت این بود که از زمان امام هادی علیه‌السلام ارتباط مستقیم امام با مردم کاهش یافت.

وی اضافه کرد: این کاهش به گونه‌ای بود که امام علیه‌السلام در مواردی از پشت پرده با مردم صحبت می‌کرد تا آنان به ندیدن امام عادت کنند. وی گفت: البته علت اصلی کم‌رنگ شدن ارتباط، سخت‌گیری و ایجاد محدودیت حکومت ستمگر عباسی بود؛ ولی امامان، از این محدودیت، برای آمادگی مردم برای دوران غیبت بهره می‌بردند.

این استاد مرکز تخصصی مهدویت افزود: امام هادی علیه‌السلام از بسیاری از موالیان خود - به جز معدودی از خواص - دوری می‌گزید. زمانی که امر امامت به امام حسن عسکری علیه‌السلام منتهی شد، آن حضرت از پس پرده با خواص و غیر آنان سخن می‌گفت، مگر اوقاتی که به قصد خانه سلطان، بر مرکب سوار می‌شد.

* پایه‌گذاری نهاد وکالت، یکی دیگر از راهکارهای آماده‌سازی غیبت

استاد مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه قم گفت: یکی دیگر از راهکارهایی که مورد توجه امامان بزرگوار علیهم‌السلام قرار گرفت، بهره‌گیری از نهاد وکالت بود. از زمان امام باقر و امام صادق علیهما‌السلام و به دنبال گسترده شدن مملکت اسلامی، وجود نهاد وکالت، امری اجتناب‌ناپذیر بود؛ مردم، از طرفی به راهنمایی امام در مسائل دینی و امور مالی نیازمند بودند و از طرفی دیگر، برای عموم آنان، حضور در مدینه و مراجعه مستقیم به امام علیه‌السلام مقدور نبود.

حجت‌الاسلام یوسفیان ادامه داد: با تأسیس این نهاد و وجود وکیلان امام در مناطق مختلف، امکان ارتباط مردم با پیشوایان بزرگوار فراهم شد. البته با اعمال فشار حکومت، این تشکیلات، حالت مخفیانه به خود گرفت. در زمان امام هادی و عسکری علیهما‌السلام، ترغیب مردم به وکلا بیشتر شد؛ به گونه‌ای که وقتی مردم نزد امام می‌رفتند، آن بزرگوار مراجعه کنندگان را نزد وکیل خود هدایت می‌کردند. امامان علیهم‌السلام با این شیوه رفتاری خود، به مردم می‌آموختند که برای حل مسائل خود می‌توانند به وکلا اعتماد کرده و نزد آنان بروند.

حجت‌الاسلام یوسفیان با بیان اینکه 171#&؛ عثمان بن سعید عمری؛ به دستور حضرت عسکری(ع) اموالی را که جمعی از شیعیان یمن آورده بودند، از آنان تحویل گرفت، بیان داشت: امام حسن عسکری علیه‌السلام در جواب افرادی گفتند: 171#&؛ این اقدام، به اعتبار و احترام وی می‌افزاید؛ فرمود: 171#&؛ بلی؛ گواه باشید که عثمان بن سعید عمری، وکیل من است و پسرش 171#&؛ محمد؛ نیز وکیل پسر من 171#&؛ مهدی؛ خواهد بود؛.

* غیبت صغری و نواب خاص، دیگر راهکار آماده‌سازی برای غیبت

نویسنده کتاب 171#&؛ امام مهدی در قرآن؛ در بخش ادامه گفت‌وگوی خود با خبرگزاری فارس اظهار داشت: یکی دیگر از راهکارها برای ایجاد آمادگی در مردم برای ورود به عصر غیبت، نایبان خاص بود. با شهادت امام حسن عسکری علیه‌السلام در سال 260 قمری و آغاز امامت امام مهدی علیه‌السلام و شروع غیبت آن حضرت، چهار نفر از بزرگان شعیه، یکی پس از دیگری با عنوان 171#&؛ نایب خاص امام زمان علیه‌السلام؛ معرفی شدند و هفتاد سال، رابط بین امام و مردم بودند.

یوسفیان ادامه داد: به کارگیری این شیوه که در ادامه برقراری نهاد وکالت، مورد توجه قرار گرفت، این امکان را فراهم کرد که شیعیان بتوانند ضمن انس با مرجعیت نایب امام زمان علیه‌السلام، او را تنها مرجع مستقیم در حل مسائل و معارف دانسته و بتوانند با اعتماد به او، دوران عدم حضور ظاهری امام را پشت سر بگذرانند.

این پژوهشگر مسائل مهدویت اضافه کرد: از ویژگی‌های مهم این دوره، نامه‌نگاری شیعیان به امام علیه‌السلام و فرمایش‌های امام به شیعیان بود که توفیعات نام دارد. اینها به وسیله نایب خاص صورت می‌گرفت.

* غیبت صغری یک برنامه موقت بود

نویسنده کتاب‌های 171#&؛ امام مهدی در قرآن؛ 171#&؛، طلوع خورشید؛ 171#&؛، رخدادهای ظهور؛ و 171#&؛ شرایط ظهور؛ درباره غیبت صغری گفت: با تأمل در روایات و درنگ در تاریخ، روشن می‌شود غیبت، امری اجتناب‌ناپذیر بود. مراد از غیبت نیز عدم حضور ظاهری امام میان مردم و دست‌رسی نداشتن آنها به ایشان است که همان غیبت کبرا است؛ بنابراین غیبت صغرا، یک برنامه موقت بود تا جامعه شیعه برای ورود به غیبت اصلی آماده شود.

* اهداف غیبت صغری

یوسفیان درباره اهداف غیبت صغری نیز اظهار داشت: اهدافی که برای این غیبت (صغری) می‌توان در نظر گرفت، این است که با

توجه به شرایط حاکم در زمان امام حسن عسکری علیه السلام، ولادت امام مهدی علیه السلام مخفیانه صورت گرفت. روشن است در این حالت، شیعیان به علت عدم آگاهی از تولد آن بزرگوار، دچار مشکل و اضطراب فکری خواهند شد. وجود نایب خاص و رابط بین مردم و امام که سؤال‌ها و نامه‌های مردم را به محضر امام برده و پاسخ آنها را دریافت می‌کرد، دلیلی محکم بر وجود امام بود.

وی افزود: تثبیت مرجعیت علما، دومین هدف غیبت صغرا بود زیرا دوران غیبت صغری این فرصت را فراهم آورد تا مردم بتوانند فردی غیر از امام معصوم را در جایگاه سرپرست خود بپذیرند و در امور خود به او مراجعه کنند. به عبارت دیگر، این دوره کوتاه، دوره تمرین شیعه بود؛ تا به ندیدن امام و اطاعت کامل از جانشین او عادت کنند و پذیرش حرف او را همچون امام، لازم بدانند.

حجت‌الاسلام یوسفیان در پایان این بخش از گفت‌وگو به هدف دیگر غیبت صغری اشاره کرد و گفت: وجود نایب خاص این امکان را ایجاد کرده بود که شیعیان بتوانند از طریق نامه، آخرین سؤالات خود را در زمینه معارف و احکام از امام بپرسند. همچنین امام بتواند دستورها و پیام‌های خود را به مردم برساند و آخرین ارشادها و راهنمایی‌های مورد نیاز را به آنها ابلاغ کند.